

Memòria dels treballs arqueològics de neteja, dibuix i aixecament topogràfic de la presa del Barranc de la Salada (Sarral, Conca de Barberà)

Maria Sardà Vilardaga

Avis legal

Aquesta obra està subjecta a una llicència Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 2.5 de Creative Commons. Se'n permet la reproducció, distribució i comunicació pública sempre que se'n citi el titular dels drets i no se'n faci un ús comercial. No es pot alterar, modificar o generar una obra derivada a partir d'aquesta obra. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/2.5/es/legalcode.ca>.

I N D E X

1. Treballs realitzats.....1-2
2. El Barranc de la Salada:
  - 2.a. Situació i generalitats.....3
  - 2.b. Descripció.....3-4
3. Presa del Barranc de la Salada:
  - 3.a. Situació.....5
  - 3.b. Descripció.....5 a 7
  - 3.c. Cronologia.....7
  - 3.d. Estat de conservació.....7-8
  - 3.e. Actuacions futures.....8
4. Documentació:
  - 4.1. Fotogràfica:
    - a. diapositives.....10 a 12
    - b. blan i negre.....13-14
    - c. fotografia aèria
  - 4.2. Cartogràfica.
  - 4.3. Planimètrica.

1. TREBALLS REALITZATS.

El present treball, malgrat ha estat encomenat únicament a un arqueòleg, ha precisat la col.laboració d'un tècnic especialitzat en topografia i dibuix, l'aparellador Martí Abella i Pere, doncs era necessari que la topografia del territori on està enclavada la presa i els dibuixos d'aquesta fossin de gran qualitat i precisió, donada la possibilitat d'una ràpida desaparició del jaciment estudiat per raons que més endavant explicarem.

El treball de camp s'ha realitzat al llarg de tres dies. En el primer es van prendre les dades necessàries per a la confecció del topogràfic; el segon i el tercer dia l'aparellador va dedicar-los a dibuixar les seccions, alçats, perfils i la planta de la presa, mentre l'arqueòleg va dur a terme la neteja del jaciment, va explorar el seu entorn per treure conclusions sobre la seva configuració geomorfològica i per a estudiar possibles altres estructures que poguessin estar relacionades amb la dita presa; va confeccionar l'arxiu fotogràfic (en diapositives i en B/N) i va contactar amb diverses persones i organismes per tal d'aconseguir el màxim d'informació possible: el batlle i el secretari de l'Ajuntament de Sarral, el propietari dels terrenys on es troba la presa, el pastor que transita casi cada dia pel seu costat, els veremadors que es trobaven treballant en les vinyes del costat i altres veïns que van acostar-sé mentre realitzavem el present treball. L'Ajuntament de Sarral va accedir molt gustosament a deixar-nos consultar el seu cadastre, les seves fotografies aèries del terme (a una escala que ells mateixos desconeixen) i la bibliografia sobre la vila i el seu terme municipal.

Els treballs de neteja van consistir únicament en desbrossar l'estructura de la presa però no el seu entorn més immediat, tal com era la nostra primera intenció. Sobre el

terreny vem poder comprovar que els nombrosos arbustos que creixen en aquest indret tenen unes arrels molt fortes i profundes, de manera que arrencar-los suposava aixecar gran quantitat de terra que ajudava a protegir la part d'estructura que està soterrada. Es va decidir no fer-ho per tal de mantenir intacta aquesta protecció natural; és a dir, per raons de conservació del monument.

A Barcelona va completar-se la documentació amb l'adquisició a l'Institut Cartogràfic de Catalunya, dependent de la Generalitat de Catalunya, de 4 contactes de fotografies aèries, una ampliació del tros on hi ha enclavada la presa, i d'un mapa a escala 1:50.000 on surt tot el terme municipal de Sarral, documentació que s'especifica amb detall en l'anex corresponent.

Els treballs han acabat amb la confecció dels plànols i d'aquesta memòria, després de l'estudi de tota la documentació.

2. EL BARRANC DE LA SALADA.

2.a. Situació i generalitats.

El Barranc de la Salada està en el terme municipal de Sarral (Conca de Barberà). El formen els torrents anomenats Caràs i Plat de Meda, i és subsidiari del riu Vallvert, que a la vegada ho és de l'Anguera.

Regularment du poca aigua, la que brolla de la font potable situada uns 20 m. més amunt de la presa; donat que surt en poca quantitat i amb molt poca pressió es queda estancada en els gorgs del fons del torrent, formant-se així tolls d'aigua d'1,90 m. de profunditat. En èpoques de pluges continuades en porta més i quan hi ha tempestes l'aigua baixa amb grans quantitats i amb molta força.

2.b. Descripció.

L'estructura geològica presenta una successió de diferents terrenys.

El llit del torrent i la roca mare són de formació argilenca, mentre que les vessants presenten una superposició de guixos, conglomerats, capes de sauló i codolada i capes calcàries.

A causa d'aquesta riquesa en elements calcaris i guixosos, ja des d'antic -doncs està mencionat en documents medievals- i fins els nostres dies, hi ha hagut i hi ha a Sarral explotacions i fàbriques d'alabastre, ciment, calç i guix. Una d'elles, concretament d'alabastre i actualment abandonada, va ubicar-se en el tossal que hi ha a la vorera esquerra del barranc, aigües avall, a pocs metres de la presa, i va desfer-lo en part, just la banda de contacte amb el torrent; possiblement inclús va arribar a modificar lleugerament el seu curs, doncs l'eixamplament que presenta uns

50 m. més amunt de la presa -conseqüència de la força erosiva de les aigües del torrent al variar la direcció del seu curs, formant un meandre- no és totalment natural; creiem que les explotacions l'han engrandit.

Els terrenys que queden a la dreta de la presa s'esgraonen suaument en dues terrasses i estan ocupats per camps de conreu, d'ametllers en la més pròxima al torrent i vinya en la superior; en canvi, els situats a l'altra banda formen part del tossal que parcialment està trinxat per les extraccions d'alabastre i estan coberts d'arbustos i pins mediterranis. El fons del torrent està recobert, allà on no hi ha roca superficialment, d'espècies aquàtiques, joncs i canyes.

3. PRESA DEL BARRANC DE LA SALADA.

3.a. Situació.

Aquest jaciment es troba en les següents coordenades: 1º 14' 08" de longitud, 41º 26' 51" de latitud i a 470m. d'alçada respecte el nivell del mar, al costat del pont, possiblement medieval i ara enderrocat, del camí vell de Solivella.

3.b. Descripció.

En aquestes coordenades i adosat a la vorera dreta del torrent hi ha un mur de forma semiarquejada que talla transversalment el barranc i el curs del torrent; medeix 4,90 m. de llargada en la base, 7,50 m. de llargada en la coronació, 2,28 m. d'alçada i té un gruix d'uns 3,50 m. Els 2,80 m. de llargada de mur que hi ha aproximadament de diferència entre la base i la coronació es troben enterrats sota el talús que forma la vessant del barranc. Aquest mur s'assenta en un contrafort rocós que estreny el pas del torrent i que l'alça 1,5 m. respecte el seu llit.

Per la seva estructura sembla que ens trobem davant una presa.

Presenta dues fàbriques diferents. L'obra que està en contacte amb les aigües és feta amb pedres de diverses formes i tamany, col.locades sense seguir cap alineació, encimentades amb un morter de calç, sorra i còdols petits i trinxats. Té un gruix aproximat de 2,50 m. i una llargada visible d'entre 3 m. i 4 m.

El parament d'aigües avall és un carreuat de 5 filades d'alçada, format per uns grans carreus de diverses mides (1,10 m. x 50 cm., 1,60 m. x 50 cm., ...) i molt

ben aparellats. Les filades estan disposades de manera que fan un lleu esgraonament vertical -entre 10 cm. i 20 cm.- en sentit contrari a les aigües; la inferior té uns 4,90 m. de llargada, la segona 6,10 m., la tercera 8,20 m., la quarta 8,80 m. i la cinquena, 7,50 m.; totes cinc juntes tenen una alçada de 2,28 m. Arreu del carreuat hi ha restes d'un arrebossat que, en alguns casos, tapa algunes juntes verticals dels carreus.

La secció transversal té una forma trapezoidal; el parament de contacte amb les aigües fa un talús, no sabem si originari, i el d'aigües avall, com ja s'ha dit anteriorment, presenta un esgraonament. Per la base la presa té un gruix de 4 m. i per l'actual coronació de 2 m.

En el mateix marge dret i a uns 40 cm. aigües amunt de la base de la presa i alineat amb aquesta, arranca un paviment format per pedres de diversos tamany -de pocs centímetres- i formes, encimentades per un morter de calç, sorra, còdols trinxats i guix, igual que el del parament de la presa de contacte amb les aigües. Té 1,50 m. de llargada i un gruix d'uns 8 cm.

A uns 50 m. aigües avall de la presa i en la mitat de la vessant esquerra del barranc es troben una sèrie de pedres, alguna d'elles de gran tamany (1 m. x 10 cm.) i molt ben escairada, que sembla, malgrat que hi ha una distància entre elles d'uns 5 m., estan alineades; també al bell mig de l'antic camí de Solivella, abans d'arribar al pont -és a dir, a l'esquerra del barranc-, hi ha una sèrie de petites pedres ben escairades i alineades. A pesar de que és prematur afirmar-ho a partir d'una prospecció superficial del terreny, creiem que aquests dos conjunts estan relacionats entre sí i amb la presa -per exemple, podrien formar part d'un sistema de cana-

$$\text{CAPACITAT} = 2.239 \text{ m}^3 = 2.239.000 \text{ l.}$$

lització de l'aigua per ella retinguda-.

En resum, sembla que ens trobem davant una petita presa de pantalla vertical, arquejada -còncava- i esgronada.

3.c. Cronologia.

No podem establir amb seguretat una cronologia d'aquest jaciment doncs no hi ha cap document que ens ho indiqui; ni material, doncs quan s'han realitzat els treballs de neteja no ha aparegut cap element cultural (moneda, ceràmica) propi d'una etapa històrica concreta, ni escrit, doncs en els arxius de l'Ajuntament de Sarrià no hi ha cap document que mencionï aquesta gran obra.

Hi ha, però, dues raons que ens fan pensar que és una presa romana, encara que no ens permeten afinar més en detall. La primera és l'estructura de l'obra, doncs correspon perfectament a les descripcions que l'enginyer especialitzat en obres hidràuliques antigues, el senyor Fernández Casado, fa de les preses romanes de l'Hispania antiga. La segona, no tan determinant com l'anterior, és que considerem que una obra de tal magnitud, si va ser construïda en època medieval o moderna, estaria documentada. Al no haver-n'hi cap podem pensar que s'ha d'atribuir aquesta construcció a un període anterior.

3.d. Estat de conservació.

Malgrat que la primera impressió que dona la presa és de fortalesa, considerem que l'estat de conservació és molt dolent doncs en qualsevol moment pot desaparèixer parcial o, inclús, totalment. Això ho diem per diverses raons.

Per una banda, i tal com vam poder comprovar personalment durant els tres dies que va durar el treball de camp,

aquest és, dos cops al dia, indret de pas dels ramats de cabres i bens els quals es dispersen al llarg del llit del torrent, per les seves vessants i per damunt de la presa.

També vam poder observar que s'usa com escala per arribar al llit del torrent i que pel seu damunt hi juguen les criatures.

Per altra banda està enclavada al costat d'un abocador de deixalles, situat en el pont enderrocat de l'antic camí de Solivella, que a banda de que deterioren el seu entorn poden arribar a colgar-la.

Finalment, hi ha l'acció violenta de les aigües torrencials en dies de tempesta que provoca la seva debilitació. Tenim el testimoni verbal del propietari d'aquests terrenys i de la presa, el senyor Emili Mateu i Mateu, d'haver vist, anys enrera, desapareixer aproximadament 1 m. de la pantalla per la força de les aigües.

De manera que per acció animal, humana i natural, la presa està en perill continu de desaparició.

3.e. Actuacions futures.

A causa del continu perill de desaparició i tenint en compte que aquestes són unes restes poc corrents de trobar en el nostre país, creiem que cal dur a terme immediatament la seva consolidació i l'excavació de tot el conjunt, doncs a partir de les restes actualment visibles és molt difícil extreure conclusions de l'estructura i la funcionalitat de la presa. Aquesta investigació no hauria de fer-se de forma aïllada sino global; és a dir, relacionant la presa amb els nuclis d'hàbitat romans que hi ha al seu entorn i que estan documentats arqueològicament.

4. DOCUMENTACIÓ.

4.1. Fotogràfica:

a. diapositives

b. blanc i negre

c. fotografia aèria:

c.1: 4 contactes de 24 x 24, fotogrames números 638,639,748 i 749, del vol nº 81001, passades 45 i 46, efectuat l'agost de 1981, d'escala 1:20.000.

c.2: una ampliació de 70 x 80, 14 vegades l'enclavament de la presa. (Nota: no s'arriba a divisar l'estructura però sí l'indret on es troba, a causa de que al ampliar tant es perd precisió i visibilitat).

4.2. Cartogràfica:

a. mapa nº 418, Montblanc, de l' "Instituto Geográfico y Catastral del Servicio Geográfico del Ejército", a escala 1:50.000, 2ª edició de 1.950.

4.3. Planigràfica:

a. Barranc de la Salada:

a.1.: Topogràfic a E. 1:200.

a.2.: Perfil longitudinal L-L', E. 1:200.

a.3.: Perfil transversal S-S', E. 1:200.

a.4.: Perfil transversal T-T', E. 1:200.

b. Presa del Barranc de la Salada:

b.1.: Planta a E. 1:20.

b.2.: Alçat frontal a E. 1:20.

b.3.: Alçat lateral a E. 1:20.

b.4.: Secció transversal a E. 1:20.

4.1.a. DIAPPOSITIVES

Nº	Explicació
1	El Barranc de la Salada amb les restes de la presa en primer terme.
2	Alçat d'aigües avall de la pantalla en l'estat en que la trobarem.
3	Perfil de la presa en l'estat en que la trobarem.
4	Secció de la pantalla per la banda reventada.
5	Alçat de la pantalla en contacte amb les aigües.
6	Perfil de la presa una vegada netejada i, aigües amunt, l'arrancament del paviment.
7	Perfil de la presa; el paviment s'observa amb més detall.
8	Detall del paviment situat aigües amunt de la presa.
9	Restes del pont medieval de l'antic camí de Solivella que queda just davant de la presa, aigües avall, i que serveix d'abocador de deixalles.
10	Detall del pont i de l'abocador de deixalles.

Nº Explicació

- 11 El barranc aigües amunt de la presa. Sota el primer arbre neix la font d'aigua potable. A l'esquerra hi ha el camí obert a la muntanya per arribar a la cantera d'alabastre.
-
- 12 Tros de la muntanya que voreja el barranc per la banda esquerra aigües amunt de la presa i que ha estat destrossada per a l'extracció de l'alabastre.
-
- 13 Restes de les estribacions de la muntanya que s'han salvat de les extraccions d'alabastre.
-
- 14 Part de la muntanya destrossada per les explotacions d'alabastre.
-
- 15 Curs del barranc aigües amunt de la presa i just sota les estribacions de la muntanya afectada per les explotacions d'alabastre.
-
- 16 En primer terme, i abaix, el fons del torrent; a continuació, els successius esgraonaments en terrasses dels camps de conreu.
-
- 17 Eixamplament del barranc aigües amunt de la presa. En primer terme i a la dreta s'observen restes d'alabastre triturat d'antigues explotacions.
-
- 18 Continuació de l'eixamplament del barranc.
-
- 19 Fi de l'eixamplament.
-

Nº	Explicació
20	L'eixamplament vist per on el barranc torna a tancar-se, amb la muntanya de les explotacions d'alabastre al fons.
21	El barranc aigües amunt de l'eixamplament.

4.1.b. BLANC I NEGRE

Nº	Explicació
1	Vista general del barranc amb la presa en primer terme i la muntanya afectada per les explotacions d'alabastre en segon terme.
2	Detall de la part destrossada de la muntanya.
3	El barranc aigües amunt de la presa.
4	Detall de la font d'aigua potable que aflora a l'exterior pocs metres aigües amunt de la presa.
5	Alçat de la pantalla de la presa aigües avall.
6	Detall del farcit posterior al carreuat per la banda de coronació actual de la presa.
7	Alçat de la pantalla per la banda de contacte amb les aigües.
8	Idem.
9	Detall de l'esgraonament que fan les filades del carreuat.
10	Detall del morter que aguanta els carreus de la banda d'aigües avall de la pantalla.

Nº	Explicació
11	Detall del morter.
12	Detall de l'arrebossat que conserven encara alguns dels carreus del carreuat.
13	Perfil de la presa en primer terme, amb la vessant esquerra al fons, per on deuria tancar el barranc.
14	Paret on deuria adosar-s'hi el resta de la pantalla desapareguda.
15	Detall de l'anterior fotografia.
16	Carreu trobat a la vorera esquerra del barranc, aigües avall de la presa, 50 metres després del pont medieval de l'antic camí de Solivella.
17	Gran carreu adosat a dos grans pedres i situat a pocs metres de l'anterior.
18	Vessant esquerra del barranc on es troben els carreus de les fotografies 16 i 17.
19	Conjunt de pedres ben tallades al bell mig del camí vell de Solivella, pocs metres abans de trobar el pont medieval.